

## CONDIȚIILE DE VIAȚĂ ALE POPULAȚIEI DIN MEDIUL RURAL

IOAN MĂRGINEAN

**S**tudiul de față conține o diagnoză a condițiilor de viață ale populației din ruralul românesc, privind trei domenii fundamentale: **locuirea, veniturile și consumul populației**, încheiind cu analiza **autopercepțiilor situației de viață** ale populației respective. Rezultatele demersului întreprins pun în evidență o situație critică în domeniul condițiilor de viață din mediul rural, ceea ce reclamă o intervenție practică pe măsură, aptă să determine o îmbunătățire consistentă a condițiilor de viață ale populației din mediul rural.

După cum arată o serie de cercetări la nivel european, comparativ cu țările UE, România se situează pe ultimul sau penultimul loc, în privința multor indicatori referitori la condițiile de viață ale populației, iar mediul rural atârână greu la balanța nefavorabilă, în cazul țării noastre (Alber, Jens, Tony, Fahey *Perception of Living Condition in an Enlarged Europe*, Fundația pentru Îmbunătățirea Condițiilor de Viață și de Muncă, Luxembourg, 2004). Pe de altă parte, am în vedere necesitatea unei mai bune gestionări a situațiilor de risc crescut la care este expusă populația din mediul rural, cum sunt seceta și inundațiile. Dacă în acest an locuitorii satelor au suferit mult de pe urma inundațiilor, în anii trecuți multe zone rurale au fost afectate de seceta prelungită.

Înainte de a trece la expunerea propriu-zisă a temei, se impun câteva precizări în legătură cu populația din mediul rural românesc, fiind vorba de aproape jumătate din populația țării, respectiv peste 10 milioane persoane (47% din cele 21,7 milioane recensate în luna martie, 2002 – *Recensământul populației și locuințelor din 18 martie 2002*, INS, 2003). În rural se găsesc 44% din gospodăriile populației din România, iar într-o bună parte din ele se cultivă pământul sau se cresc animalele (*Condițiile de viață ale populației din România*, INS, 2004).

În ceea ce mă privește, nu voi dezbate aici și acum definiția mediului rural, dar îl voi considera drept **arie de locuire și activități în condiții naturale, spațiu deschis**, spre deosebire de spațiu construit, specific urban. Nu voi pune în discuție nici rigurozitatea criteriilor de diferențiere a celor două tipuri pure de habitat uman, este evident însă faptul că avem de-a face cu multiple interferențe și treceri graduale de la centrul urban, prin excelență multifuncțional, la satul propriu-zis, legat de cultivarea pământului, respectiv de valorificarea unor resurse ale solului și/sau subsolului. În această delimitare nu este vorba de gradele diferite de echipare

tehnică, de dezvoltare a infrastructurii și de dotare a gospodăriilor populației cu diverse facilități și acces la utilitățile publice (deși această diferențiere există în cazul României), cât de elemente ce alcătuiesc modul de viață și activitate specifice pentru o colectivitate sau alta. Dealtfel, rămânerea în urmă a satului (ruralului) în privința beneficierei de facilitățile tehnice are o cauzalitate istorică multiplă. În societățile dezvoltate însă, apropierea satului de oraș, în privința confortului locuirii, a devenit atât de mare, încât percepția tradițională a ruralului, ca zonă slab dezvoltată, și-a pierdut semnificația. Unele zone exterioare centrului urban oferă, adesea, un nivel de confort asemănător sau chiar superior celui din orașe. Acest confort nu caracterizează, deocamdată, decât în foarte mică măsură situația din România (cazul grupurilor de vile de la periferia orașelor sau localizate în diverse zone pitorești ale țării).

În abordarea de față, distincția urban/rural (oraș/sat) este cea operată la nivel administrativ, chiar dacă se pot identifica anumite orașe cu caracteristici rurale puternice. În România, la nivelul anului 2002, erau declarate 266 orașe și 2 689 comune. Un an mai târziu (2003), numărul orașelor a crescut cu trei, ajungându-se la 269 orașe. De asemenea, a crescut și numărul comunelor cu 25, ajungându-se la 2 714. Aceste comune reunesc circa 13 000 sate (*Anuarul Statistic al României*, INS, 2004).

Revenind la prezentarea succintă a caracteristicilor populației rurale din România, mai consemnez faptul, bine cunoscut, dealtfel, că în ultimele decenii ale secolului al XX-lea a avut loc o migrație masivă din agricultură și rural spre industrie și urban, ceea ce a dezechilibrat structura pe vârste a populației. După 1990, acest proces migratoriu s-a diminuat considerabil. A apărut migrația inversă, din industrie și oraș spre rural și agricultură. Dezechilibrul pe vârste nu s-a resorbit, populația rurală fiind mai îmbătrânită decât în urban, iar resursele de muncă sunt diminuate. De fapt, ambele grupe extreme de vârstă sunt mai puternic reprezentate în rural. Astfel, dacă în urban populația de până la 15 ani reprezintă 14,3% din total, în rural ea ajunge la 18,4%. Tot această valoare o are însă și populația în vârstă de 65 ani și peste, față de 11,3% în urban (*Condițiile de viață ale populației*, INS, 2005).

În ceea ce privește populația activă din mediul rural, ea însumează numai 3,9 milioane persoane (38% din total), din care 3,5 milioane (34% din total) era populația ocupată în momentul ultimei recensări, din martie 2002. Mai întâi să observăm că, în luna martie, proporția populației ocupate din rural este inferioară celei din lunile de vară. Chiar și așa însă, comparativ cu volumul de populație de vârstă activă (15–64 ani) formal, proporția populației ocupate este superioară în rural, comparativ cu urbanul, punându-se problema, în fiecare caz în parte, să se ajungă la creșterea gradului de ocupare a populației, inclusiv prin programe de lucru flexibile, cu program redus, respectiv pe perioade scurte de timp. Deocamdată, în rural și mai ales în agricultură, avem de-a face, însă, cu o subocupare cronică, atât prin lipsa lucrului în anumite perioade ale anului, cât și printr-o productivitate a muncii extrem de scăzută, fiind vorba, pe de o parte, de dependența de sezonalitate a agriculturii clasice în spațiu deschis, și, pe de altă parte, de o slabă dotare tehnică a lucrărilor agricole, respectiv de lipsa resurselor pentru efectuarea lucrărilor necesare și pentru investiții.

Pe de altă parte, reține atenția numărul mic de persoane înregistrate ca șomer, reprezentând sub 4% din populația activă. Este, de fapt, vorba de un puternic sentiment de descurajare în a căuta de lucru.

Din totalul populației ocupate, circa 69% își desfășoară activitatea în agricultură și servicii anexe. Peste 1/5 din populația ocupată lucrează în afara localității de domiciliu (navetiștii), cei mai mulți la oraș (circa 680 mii). Față de înregistrarea de recensământ este de așteptat ca, numărul populației care desfășoară activități agricole pe anumite perioade de timp și de o anumită natură să fie mai mare. Astfel, cel puțin o parte din cele aproape un milion de casnice și un alt milion de persoane declarate întreținute, precum și o parte dintre cei 2,6 milioane pensionari este posibil să desfășoare activități aducătoare de venit.

Totodată și numărul persoanelor care lucrează în străinătate, de numai 62 mii persoane cu domiciliul în rural, trebuie să fie mult mai mare. Nu este lipsit de suport să se considere că o parte din populația care nu s-a regăsit la recensământ, în raport cu evidențele curente de stare civilă, de circa 700 mii persoane, la nivel de țară, se află în străinătate). La rândul său, ruralul este loc de muncă pentru o parte din orașeni (circa 127 mii persoane). După statutul profesional, cele mai multe persoane ocupate sunt salariații (43%), respectiv își desfășoară activitatea în gospodăria proprie (42%). Având în vedere faptul că o bună parte dintre salariații înregistrați în rural lucrau în orașe, rezultă că tipul predominant de activitate rurală rămâne cel agricol, cu precădere în gospodăria proprie.

Discrepanța urban – rural se manifestă puternic în domeniile instrucției școlare și accesului la formare de pregătire liceală și de învățământ superior. Circa 67% din populația satelor a absolvit cel mult studii gimnaziale, față de 55% în urban (INS, 2005).

La rândul său, analiza locuirii, a veniturilor și consumului populației se bazează pe mai multe surse<sup>1</sup>.

## LOCUIREA ÎN RURAL

Locuirea și activitatea în mediul rural oferă o serie de elemente de atracție, dar sunt supuse și unor servituți importante și chiar unor riscuri vitale, prin fenomene distructive, în condițiile precare de amenajare a teritoriului și gestionare

---

<sup>1</sup> Acestea provin din cercetările desfășurate la ICCV de-a lungul anilor, între care am în vedere *Diagnoza calității vieții* (cercetare coordonată de subsemnatul). Datele respective sunt de mare valoare deși, datorită lipsei fondurilor, în ultimii șase ani, cercetări la nivel național s-au realizat în anii 1999 și 2003. De asemenea, mă bazez pe rezultatele unor analize și studii specializate, efectuate la ICCV de către C. Zamfir, Gh. Socol, A. Bălașa, M. Stanciu, A. Mihăilescu, I. Precupețu, D. Chiriac, S. Ilie, M. Stănculescu, A. Dan, M. Voicu, B. Voicu și alți colegi, pe teme referitoare la venituri, consum, locuire, dezvoltare comunitară, capital uman, calamități naturale etc. precum și pe surse de date și cercetări INS, anchetele FSD și alte informații pertinente în domeniu de referință. Mulțumesc în special colegilor Adina Mihăilescu, Iuliana Precupețu, Florina Nicolau și Mircea Dumitrana pentru ajutorul substanțial acordat în pregătirea studiului de față.

a situațiilor de urgență care pot să apară (anul 2005 fiind unul de o gravitate deosebită în această privință).

Între servituțiile prezente în mediul rural românesc menționez: **izolarea unor așezări umane**, datorită situării în spații greu accesibile, drumurilor deteriorate, lipsei mijloacelor de transport, ceea ce conduce la depopularea unor arii întinse situate, cu precădere, în zone colinare și de munte; **lipsa/precaritatea resurselor de existență**, în general, dar cu precădere în așezările mici, sau în cadrul anumitor comunități, între care și populațiile de romi, cu atât mai mult cu cât aceștia din urmă nu dispun de proprietăți agricole și/sau forestiere, au posibilități extrem de reduse de ocupare într-o activitate aducătoare de venit, cel mai adesea datorită neîndeplinirii criteriilor de școlaritate și calificare; **neajunsuri majore în asigurarea accesului la utilitățile publice; slaba acoperire cu servicii sociale** a unor zone: serviciile de educație, de îngrijire a sănătății și de asistență socială etc.

Fără îndoială că, adesea, criteriile de servitute se cumulează la nivelul unei localități (comunități), ceea ce conduce la privațiuni severe în ceea ce privește condițiile de viață. Toate aceste servituții și riscuri pot ajunge să covârșească avantajele pe care le oferă condițiile naturale de viață și să facă pentru o parte din mediul rural să fie nu atât o opțiune de locuire pentru populație, cât o constrângere, în sensul că nu au posibilitatea de a se desprinde de acest mediu de viață, pentru că, fie nu au avut acces la pregătire școlară adecvată, fie nu găsesc de lucru în altă parte, fie nu pot avea o locuință în urban etc. Cu alte cuvinte, este posibil să avem de-a face, mai degrabă, cu soluții negative pentru locuirea și activitatea în rural, mai ales în agricultură, și nu cu decizii libere de constrângeri exterioare în alegerea ocupației și a mediului de viață.

Un argument deloc de neglijat în evidențierea existenței unor dificultăți de viață ale populației din rural constă în faptul că durata medie a vieții este mai mică aici decât în urban, atât pe total, cât și pe cele două sexe. Astfel, dacă în perioada 2001–2003 durata medie a vieții a fost în România de 71,01 ani (oricum, mult inferioară celei din țările dezvoltate, deși a crescut, comparativ cu deceniile anterioare) în urban era de 71,8 ani, iar în rural de 70,08 ani, respectiv 66,4 ani la bărbați și 74,1 ani la femei, în rural, față de 68,2 ani și 75,4 ani în urban (*Anuarul Statistic al României*, INS, 2004).

Nu trebuie să scăpăm din vedere faptul că, deși este substanțială, o bună parte din suprafața agricolă (de aproape 15 milioane ha), adică peste 50%, este de calitate a IV și a V, pe o scală de la I (foarte bună) la V (foarte slabă). Numai 2,8% din această suprafață este de foarte bună calitate, iar din suprafața agricolă, de 9,4 milioane ha, 4% este de calitate foarte bună, în timp ce pentru 35%, coeficientul este slab și foarte slab. Peste 7 milioane ha de teren agricol sunt afectate de secetă prelungită, din care 3 milioane ha au fost, odată, amenajate pentru irigații. În același timp, 3,7 mil. ha sunt afectate de umiditate excesivă. În fine, să mai consemnăm că, pe aproape 1 milion ha teren agricol, solul este poluat cu substanțe chimice (*Anuarul Statistic al României*, INS, 2004).

Într-o cercetare consacrată ruralului (*Eurobarometru rural*, FSD, 2002), izolarea localităților din cauza zăpezilor, pentru cel puțin o săptămână, este indicată de aproape o treime dintre subiecți. În aceeași proporție ei au reclamat drumurile impracticabile pentru autovehicule, în anotimpul ploios. La rândul său, lipsa apei potabile în sezonul uscat a fost indicată de peste jumătate dintre subiecți (55%), iar 9% dintre ei au rămas fără apă de băut mai mult de o săptămână, în ultimul an.

În cercetările ICCV, de diagnoză a calității vieții, calitatea mediului natural este apreciată a fi, mai degrabă, pozitivă. Astfel, pe o scală de la 1 la 5, valoarea medie a răspunsurilor subeșantionului din rural din anul 2003 a fost de 3,8 (8% au considerat mediul a fi de slabă calitate, 17% au acordat calificativul *satisfăcător*, în timp ce pentru 60% acesta era *bun*, iar pentru 14% era *foarte bun*)<sup>2</sup>.

Și calitatea locuinței primește o valoare medie peste cea teoretică a scalei cu cinci grade de intensitate, respectiv 3,6, în 2003 (64% dintre subiecți consideră locuința a fi bună și foarte bună, în timp ce 9% o consideră a fi slabă). Trebuie precizat că, în cercetări pe bază de eșantioane generale chiar mai mari decât ale noastre, nu se surprind extremele, nu sunt cuprinse persoanele care nu au locuință sau nu locuiesc cu forme legale și, în ultimă instanță, nu au fost incluse pe listele de alegători, acestea din urmă fiind cadrul utilizat de noi pentru eșantionarea aleatoare multistadială.

În cercetările INS identificăm faptul că cvasitotalitatea gospodăriilor din rural dețin locuința în proprietate (98%) (*Condițiile de viață ale populației*, INS, 2005). Totuși, materialele de construcție sunt de calitate scăzută pentru o bună parte din locuințe, având, deci, vulnerabilitate crescută la intemperii și o durată mică de existență. Astfel, (după aceeași sursă citată anterior), 42% dintre locuințele din rural (46%, în cazul agricultorilor) sunt construite din paiantă/chirpici, 30% sunt exclusiv din cărămidă, 18% din cărămidă și beton, 11% din lemn.

Dacă avem în vedere facilitățile principale care definesc confortul modern al locuirii, cu excepția energiei electrice de care beneficiază cvasitotalitatea gospodăriilor și în mediul rural (99%), celelalte facilități se regăsesc într-o măsură redusă, unele chiar foarte redusă: de încălzirea locuințelor prin centrală termică (publică și proprie) beneficia doar 2,4% din gospodăriile din rural, la nivelul lunii

<sup>2</sup> De reținut că valoarea mediei de 3,7 se situează printre cele mai mari înregistrate la cei peste 60 de indicatori de percepție utilizați în diagnoza calității vieții. Aceste valori sunt depășite doar de cele referitoare la percepția calității relațiilor de familie și de vecinătate, al căror nivel trece ușor de 4 pe aceeași scală de la 1 la 5, situație ce dovedește faptul că oamenii consideră calitatea vieții lor a fi relativ modestă, cu atât mai mult cu cât există și indicatori a căror valoare medie se situează în intervalul 1–2, mai ales cei privitori la condițiile de viață (I. Mărginean, A. Bălașa, coord., 2002 *Calitatea vieții în România*). Pentru anul 2003, subeșantionul din rural de 475 persoane a fost selectat din 39 de sate aparținând de 26 de comune din 23 de județe. La acest volum mic de persoane studiate, dar satisfăcător, totuși, pentru analiza de față, mai ales că avem de-a face cu o populație relativ omogenă, vom pune în evidență mai ales diferențele mari dintre caracteristicile indicatorilor (variabilelor). Deși în anul 2003 s-au înregistrat valori ușor mai favorabile față de perioada anterioară, nu vom insista, totuși, pe analiza comparativă, întrucât și în 2003 situația generală a condițiilor de viață ale populației rămâne una destul de gravă.

iunie 2004; 4% dintre gospodăriile erau racordate la rețeaua publică de canalizare, iar 13% aveau sistem propriu de canalizare; 8%, instalații de gaze naturale, în timp ce 89% din gospodăriile încălzeau locuința cu sobe pe bază de lemne/cărbune, petrol, 20% utilizând exclusiv acest procedeu și pentru prepararea hranei; 12% au grup sanitar în locuință și 19% în afara locuinței; 13% au instalații de apă caldă, și respectiv 17% erau prevăzute cu baie/duș; de instalații de apă potabilă în locuință dispuneau 17% din gospodăriile, alte 9% au instalații de rețea publică în curte, celelalte gospodării fie au instalații proprii în curte, fie se aprovizionau de la fântână, iar 27% dintre gospodării se aprovizionează cu apă din afara propriei curți; doar 25% din locuințe aveau instalat post telefonic.

Vom încheia referirile la locuirea în rural cu câțiva dintre indicatorii subiectivi și de evaluare a condițiilor de viață utilizați în cercetările ICCV.

Întrebați despre mulțumirea în viața de zi cu zi (iunie 2003), subiecții s-au declarat, mai degrabă, nemulțumiți decât mulțumiți. Pe scala de la 1 la 5, valoarea medie a răspunsurilor, de 2,8, este sub media teoretică: 38% dintre subiecți au declarat că sunt nemulțumiți, 32% nu erau nici mulțumiți nici nemulțumiți, iar 29% s-au declarat mulțumiți de viața lor de zi cu zi.

Starea subiectivă din zilele premergătoare realizării investigației de teren (o perioadă fără evenimente deosebite în plan național și/sau local) era una de îngrijorare: aproape o treime din subiecți (31%) aveau supărări mari, peste jumătate (55%) nu se simțeau bine (ceva nu merge, mici supărări) și doar 13% au declarat că nu au probleme. Domeniile mai favorabile din viața oamenilor erau reprezentate de familie și relațiile cu vecinii: 85% dintre subiecți au relații bune și foarte bune în familie și cu vecinii, iar valoarea medie pe scala de la 1 la 5 este de 4, în ambele cazuri.

Cât privește administrarea localității de către primărie, valoarea medie a răspunsurilor, deși mai mică, se situează în partea pozitivă a scalei, fiind de 3,2 (20% acordă calificativul *slab*, 31% pe cel de *satisfăcător*, iar 49% spun *bine* și *foarte bine*). Cu toate acestea, o proporție covârșitoare de subiecți consideră că nu pot influența deciziile la nivelul localității: 74% declară că au influență foarte scăzută și scăzută și doar 5% consideră că au influență ridicată (media răspunsurilor scalei de la 1 la 5 este de 2,1, una dintre cele mai mici pe ansamblu diagnozei calității vieții). În schimb (în măsura în care poate exista un astfel de schimb), oamenii se așteaptă să fie bine tratați de către funcționarii din primărie: 82% se așteaptă la amabilitate, 13% percep indiferența funcționarilor și numai 4% se așteaptă la ostilitate. Posibilitatea de a rezolva o problemă la primărie este relativ înaltă: 37% răspund *cu siguranță* și 47% *probabil, da*, în timp ce 10% răspund *probabil, nu*, iar 4% *sigur nu*.

Dacă ar fi confruntat cu o situație dificilă pe stradă, se contează moderat pe ajutorul celor din jur: 28% nu contează pe ajutor, în cazul că sunt agresați pe stradă, 46% contează puțin și 25% contează mult pe un astfel de ajutor. Totuși, mulți dintre subiecți consideră a se bucura de securitate relativ înaltă acasă și pe stradă, ceea ce nu înseamnă cu nu sunt și îngrijorări în legătură cu aspectul

respectiv. Media răspunsurilor pe scala de la 1 la 5 este de 3,5, în condițiile în care 16% consideră că au o securitate scăzută acasă și pe stradă, 37% dau calificativul *satisfăcător*, iar pentru 45%, securitatea personală este ridicată. Deși infracționalitatea este inferioară în mediul rural decât în cel urban (95 mii persoane învinuite în 2003, respectiv 110 mii – *Anuarul Statistic*, 2004), omuciderea este mai frecventă în rural decât în urban. Activitatea poliției din localități primește și ea un calificativ pozitiv (media este de 3,8), 77% dintre subiecți se așteaptă să fie tratați cu amabilitate la poliție, iar ostilitatea este reclamată de 3% dintre subiecți.

Ne oprim, deocamdată, cu implicarea analizei indicatorilor subiectivi și de evaluare în analiza condițiilor de viață. Ea va fi continuată și în legătură cu veniturile și consumul populației în paragraful următor.

### **VENITURILE ȘI CONSUMUL DE BUNURI ȘI SERVICII, ÎN GOSPODĂRIILE POPULAȚIEI DIN MEDIUL RURAL**

Cercetarea veniturilor și consumului populației reprezintă o adevărată provocare. Pe de o parte, apare necesitatea determinării lor la nivel macrosocial (societatea ca întreg, zone, comunități umane), iar, pe de altă parte, interesează în mod deosebit și determinările la nivel microsocial (persoane, gospodării ale populației), tocmai pentru a cunoaște ce se întâmplă cu resursele create în societate, cum se distribuie și, în final, care sunt condițiile de viață ale populației.

Diversele studii realizate, inclusiv la ICCV, au scos în evidență diminuările drastice ale resurselor macroeconomice ale nivelului de trai, în primul deceniu al tranziției la economia de piață. Am în vedere aici valorile Produsului Intern Brut (PIB) și ale Fondului de Consum Final al Populației (FCFP). Conform Anuarelor Statistice ale României, la 10 ani de la demararea tranziției, în 1999, PIB-ul pe locuitor s-a situat la doar 80% față de nivelul atins în 1989 (cele mai drastice diminuări au fost la nivelul anilor 1993 și 1994 – de numai 76–77% față de 1989). Începând cu anul 2000, se înregistrează creșteri continue ale PIB pe locuitor, care în 2002 a ajuns la nivelul celui din 1989 (între timp, însă, și numărul populației țării s-a diminuat cu circa 1,5 milioane persoane). La rândul său, FCFP-ul, după o ușoară creștere de compensare a perioadei anterioare în anul 1990, s-a diminuat la 77,5% în 1992, pentru a spori la 98% în 1996, dar și pentru a scădea din nou la 90%, în 1999, față de 1990. Eliminarea decalajelor se realizează în 2001 și se ajunge la circa 112%, în anul 2003, față de 1990.

Distribuția agregatelor macroeconomice este relevantă pentru caracterizarea politicilor publice. De exemplu, în România, consumul final al administrației publice a avut o dinamică mult superioară consumului final al populației, dar și formării brute de capital fix. Dacă în 1992, consumul final al populației ajungea la minimumul de 77,5%, comparativ cu 1990, iar formarea brută de capital fix se situa la 75,9% față de același an, 1990 (minimumul a fost în 1991, cu numai 68,4%), consumul final al administrației publice se situa la 113% față de 1990, pentru a

ajunge la 132%, în 1996. Fără îndoială că, între timp, a sporit și numărul instituțiilor administrației publice, dar s-a procedat și la o supradimensionare a funcțiilor publice, a numărului de personal și a birocrăției, în ultimă instanță. Altfel spus, spre administrația publică, începând cu Parlamentul și Guvernul, s-au îndreptat fonduri ca și cum ar fi fost resurse din abundență, fără să se țină cont că se diminuează resursele altor destinații, și mai ales, pentru domeniul social, sănătate, învățământ, pentru consumul populației etc.

Interesul demersului de față îl reprezintă veniturile și consumul populației care locuiește în mediul rural. Mai exact, ale gospodăriilor populației din mediul rural, neavând date despre unitățile de conviețuire comună (cămine, unități militare etc.). Provocarea invocată la începutul paragrafului atâră și mai greu în cazul cercetării veniturilor și consumului populației sătești. Evident, mai întâi sunt dificultățile de ordin general în determinarea veniturilor. Deși au formă precisă (se exprimă în valori numerice monetare), determinările respective nu sunt, cel mai adesea, și exacte (corecte în totalitate), deoarece apar erori nesistematice în înregistrarea tuturor intrărilor de venit din surse diverse. Unele dintre aceste surse sunt apelate individual, altele, la nivel de gospodărie, de unde relevanța mai mare a acestei ultime unități de analiză a venitului, ca și a consumului, de altfel (gospodăria fiind alcătuită dintr-una sau mai multe persoane care au, de regulă, un buget comun și se gospodăresc împreună). Cel mai adesea se întâlnesc gospodăriile familiale, dar nu numai, și nu cu toți membrii unei familii, așa încât ea rămâne o unitate deschisă, și de talie variabilă de la o etapă la alta, precum și cu structuri variabile, în ceea ce privește numărul celor care au venit individual și sursele venitului respectiv, numărul persoanelor întreținute etc. Cu totul altul este efectul dacă din gospodărie lipsesc, pentru o perioadă mai scurtă sau mai lungă, una sau mai multe persoane aducătoare de venit, sau dacă lipsesc dintre cele care sunt întreținute, respectiv dacă gospodăria primește venituri de la alți membri de familie sau transferă resurse către persoane care aparțin de o altă gospodărie. Apoi la înregistrare subiecții pot uita și/sau omite declararea anumitor venituri, față de cel care face înregistrarea sau chiar față de ceilalți membri ai gospodăriei (pentru a dispune de ele personal). În fine, mai aducem în discuție încă două elemente (desigur, nu singurele care trebuie avute în vedere): primul se referă la faptul că unele gospodării au venituri numai în valori monetare, altele în valori monetare și în natură, iar altele numai în natură, iar convertirea veniturilor în natură, în valori monetare se realizează cu o anumită aproximație; al doilea aspect privește profilul economic al gospodăriilor populației, unele dintre acestea sunt strict unități de consum, altele însă sunt unități de producție și consum, producția fiind, la rândul său, destinată vânzării, vânzării și consumului propriu al gospodăriei sau numai consumului propriu (așa-numitul autoconsum), fie el numai al oamenilor, sau al oamenilor și animalelor din gospodărie.

Strâns legat de înregistrarea veniturilor apare necesitatea precizării despre ce venituri este vorba, făcându-se diferența între venitul câștigat printr-o serie de activități, așa-zisul venit de piață (venit-factor), transferurile către bugetele publice



(impozite, taxe), transferurile sociale sau de la diverse organizații și persoane către bugetul gospodăriei. Dacă din venitul-factor scădem plățile impuse și adăugăm transferurile, obținem venitul disponibil pentru consum (acest venit disponibil este de cel mai mare interes pentru analiza veniturilor și cheltuielilor de consum ale populației, el face, de altfel, cu precădere obiectul studiilor socioeconomice, inclusiv la ICCV). Pentru a determina care sunt veniturile nete din venitul disponibil se scad impozitele indirecte (TVA) plătite pe bunuri și servicii. Distribuția veniturilor nete ale populației și raportul dintre categoriile de populație se modifică radical, în acest ultim caz, nu o dată inegalitățile fiind mari.

În înregistrările INS (date de cea mai mare importanță, ele neputând fi suplinite de alte instituții) ale bugetelor de familie se au în vedere toate intrările de venit și toate destinațiile cheltuielilor, inclusiv cele pentru producție și investiții, respectiv pentru consumul animalelor din gospodărie. Acest fapt este, fără îndoială util, numai că, dacă dorim să determinăm venitul disponibil pentru consumul uman și cheltuielile efectuate în acest scop, se impune să se separe valorile respective din total.

În publicația INS *Condițiile de viață ale populației din România, 2005* (cu date pentru perioada ianuarie 2003–mai 2004), nivelul și distribuția veniturilor totale ale populației României pun în evidență precaritatea condițiilor de viață la nivel general, dar și inegalități marcante între urban și rural. Astfel, 11% dintre gospodării (4% în urban și 20% în rural) au dispus de mai puțin de 19 milioane lei pe an (sub 475 euro), aproximativ 1,6 milioane lei (40 euro)/lună. Până la 39 milioane pe an (975 euro/an, 81 euro/lună) se încadrau 31% dintre gospodării (18% în urban și 48% în rural). La ultimul nivel considerat, peste 125 milioane anual (3 125 euro/an, 260 euro/lună), se încadrau 13% dintre gospodării (19% în urban și 6% în rural).

Referindu-ne în continuare numai la rural, INS a determinat un venit mediu total/lună pe gospodării în valoare de 9 985 600 lei și de 3 262 000 lei pe persoană. Deducerea impozitelor, a cheltuielilor de producție și a celor destinate consumului animalelor din gospodărie ne conduce la o valoare medie de 7,4 milioane lei pe gospodărie venit lunar disponibil intrat. Pe surse de proveniență, suma respectivă se compune din venituri bănești, în proporție de 73% (27% transferuri sociale, 24% salarii +12% venituri din agricultură +6% vânzarea de proprietăți +4% venituri din activități independente neagricole) și 29% din contravaloarea produselor agroalimentare și nealimentare produse și consumate în gospodărie. La rândul lor, cheltuielile de consum s-au situat la o medie lunară de 6,9 milioane lei, rezultând o economisire medie pe o gospodărie de 0,5 milioane lei pe lună.

În fapt, doar 8,7% dintre gospodării au reușit să economisească, 67% s-au încadrat în veniturile avute, 5% au apelat la economii anterioare, iar 19% s-au împrumutat. Totuși, împrumuturi în derulare aveau numai 7,4% din gospodăriile din rural (70% de la bănci). Creditele au fost utilizate pentru cumpărarea bunurilor de folosință îndelungată – 31%, acoperirea cheltuielilor de consum ale gospodăriei – 29%, nevoi personale ale membrilor gospodăriei – 25%.

Gospodăriile care au depășit nivelul veniturilor reprezintă 13% din total (reparații la locuințe, 36%, cumpărarea de bunuri de folosință îndelungată, 28%). În același timp, 17,4% din totalul gospodăriilor nu au putut face față plăților datorate (59% pentru energia electrică, 25% pentru întreținerea locuinței, 23% pentru abonamentele radio, TV).

Cât privește înzestrarea gospodăriilor cu bunuri de folosință îndelungată, constatăm prezența scăzută a multora dintre bunuri. Dacă televizorul, frigiderul și aragazul sunt răspândite, la nivelul anului 2004, 92% din gospodării având televizor alb-negru și color, 85% având aragaz, iar 77% având frigider, celelalte bunuri se regăsesc în mică măsură: mașina de spălat (simple și automate) – 38%; radio (casetofon) – 25%; aspirator de praf – 17%; automobil – 16%; telefon mobil – 7%; computer – 4%. Dincolo de valorile ca atare, este de menționat că o parte a bunurilor de folosință îndelungată este de slabă calitate. Populația fie dorește să le schimbe, fie să achiziționeze, pentru prima dată, astfel de bunuri. Intențiile de achiziție se îndreaptă spre TV color la 17% din gospodării; urmează mașina automată de spălat, computerul și aragazul cu câte 16% intenții de achiziție, autoturismul, cu 14%.

Presupunând că intențiile de cumpărare s-ar transpune în practică, tot nu se ajunge la o dotare cu bunuri de folosință îndelungată a gospodăriilor populației la nivelul dorit, disponibilitățile bănești ale populației îndreptându-se spre achiziționarea, în continuare, a unor astfel de bunuri, datorită înzestrării scăzute. Numai că, dacă în anul 2003, 21% dintre gospodării ar fi vrut să achiziționeze un computer, înzestrarea populației cu astfel de bunuri a sporit cu doar două puncte procentuale (de la 1,8% la 3,8%), la fel, în cazul autoturismului: 18% din gospodării ar fi vrut să-l achiziționeze, dar procentul celor care au reușit este de sub 2%. Din păcate, o parte importantă a populației declară că nu își poate permite, din motive financiare, o serie de dotări și bunuri de folosință îndelungată: 78% dintre gospodării nu își pot permite să instaleze o centrală termică, deși ar obține un confort mai mare ca și un randament mai bun la încălzirea locuinței.

Din ancheta ICCV (2003) a rezultat că în 42% din gospodăriile studiate s-a apreciat că veniturile nu ajung nici pentru strictul necesar, iar la alte 37%, de-abia se face față strictului necesar. Prin urmare, 79% dintre gospodării sunt sub nivelul de trai decent și în doar 21% dintre gospodării subiecții plasează gospodăria lor la nivelul decent. Situațiile cele mai grave se întâlnesc în gospodăriile în care sunt numai pensionari (cu 43% sub strictul necesar, cumulativ, 96% se află sub nivelul de trai decent), gospodăriile numai de agricultori, respectiv cele de agricultori și pensionari (cu câte 92% sub pragul decent). Prin urmare, prezența salariilor este cea care conduce la aprecieri ceva mai favorabile ale nivelului de trai.

Pe ansamblul subșantionului rural din 2003, 74% dintre subiecți sunt nemulțumiți de veniturile pe care le obțin, în timp ce 14% sunt mulțumiți, iar pe o scală de la 1 la 10, care exprimă la o extremă sărăcia și la alta bogăția, 85% din subiecți se plasează pe primele cinci poziții.

După cum se observă, atât datele obiective, cât și cele subiective converg spre a evidenția un nivel cu totul nesatisfăcător al veniturilor și consumului populației din rural.

#### **EVALUAREA DE CĂTRE POPULAȚIA DIN RURAL A EFECTULUI SCHIMBĂRILOR POSTDECEMBRISTE ASUPRA CONDIȚIILOR DE VIAȚĂ**

Este bine-cunoscut faptul că evaluările pe care oamenii le fac în legătură cu stările de fapt au o relevanță multiplă, și aceasta pentru că avem de-a face cu o perspectivă personală (un filtru personal de raportare) asupra acelor stări de fapt. Apropierea oamenilor de caracteristicile stării evaluate este în dependență de capacitatea de judecată obiectivă (care, fără a fi egal distribuită, nu lipsește nimănui, în afara cazurilor de natură psihologică). Evaluările reprezintă însă și o stare de spirit, pentru că ele sunt influențate de așteptările și sistemele proprii de valori etc.

Prin proceduri metodologice adecvate de cercetare se ajunge la situația în care evaluările unei colectivități (sau eșantion reprezentativ) să se apropie mult de starea de fapt. Pe aceste considerente sunt, dealtfel, dezvoltate cercetările de calitate a vieții, prin care se surprinde atât dimensiunea individuală, cât și cea colectivă a evaluării, a situațiilor de viață în care trăiesc oamenii, iar o astfel de perspectivă nici nu poate fi suplinită prin alte mijloace. Oamenii înșiși sunt cei mai în măsură să spună ceea ce ei simt și gândesc despre viața lor, nu li se poate pretinde din exterior să se declare fericiți dacă sunt nefericiți și invers, dar se poate interveni pentru schimbarea condițiilor care sunt sursă de nemulțumire și frustrare. Tocmai cu un astfel de obiectiv în minte am inclus în analiza condițiilor de viață ale populației din mediul rural imaginea pe care o au oamenii despre situația lor și a semenilor lor, despre schimbările care au avut loc recent în societate.

Solicitându-le oamenilor să compare situația actuală din domeniul condițiilor de viață cu perioada anterioară, respectiv să le proiecteze în viitor, este de-a dreptul surprinzător să constați, de exemplu, că 57% dintre subiecții din mediul rural, din cercetarea ICCV din 2003, consideră condițiile de viață prezente din România a fi mai proaste decât în anul 1989 și doar 29% le consideră a fi mai bune (soldul negativ din compararea celor două valori este de 28 de puncte procentuale). Manifestând, totuși, un optimism moderat, o parte dintre subiecți (35%) cred că în următorii 10 ani, condițiile de viață din România vor fi mai bune decât în prezent, față de 27%, care declară contrariul (sold pozitiv de 8 puncte procentuale).

Și în privința condițiilor de viață personale prezente, comparativ cu anul 1989, soldul evaluărilor este puternic negativ, de 33 de puncte procentuale (62% consideră înrăutățire, față de 29%, care au evaluări pozitive). De asemenea, 2003 nu a fost un an mai bun, comparativ cu anul 2002, soldul negativ fiind de 33 de puncte procentuale (46% declară înrăutățirea, iar numai 13% declară îmbunătățirea condițiilor de viață personale).

Inechitatea schimbărilor postdecembriste este un alt element puternic evidențiat de către subiecți, categoria de populație cea mai defavorizată este considerată a fi cea a muncitorilor, urmată de cea a țăranilor: cu 73%, respectiv 64% din răspunsuri care reclamă defavorizarea (soldurile negative ale evaluărilor fiind de 66 de puncte procentuale pentru muncitori și de 46 de puncte procentuale pentru țăranii). La rândul lor, intelectualii sunt evaluați a nu fi fost afectați semnificativ de schimbări: câte 25% din subiecți răspund cu *favorizați*, respectiv cu *defavorizați*, în timp ce 29% consideră că intelectualii nu au fost mai favorizați nici defavorizați (20% nu pot da un răspuns).

Favorizați de schimbări sunt considerați a fi fost politicienii (86% dintre subiecți), directorii și alt personal de conducere (81%) și întreprinzătorii (69%). Evaluarea șanselor de reușită în viață reprezintă o altă componentă a stării de spirit a populației. Și aici rezultatele cercetării sunt puternic negative. În timp ce 61% dintre subiecți consideră că au șanse reduse de afirmare în viață, doar 10% sunt încrezători și evaluează că au șanse ridicate, iar, împreună cu varianta de răspuns *satisfăcătoare*, se ajunge la 34%.

Posibilitatea de a obține un loc de muncă este considerată a fi scăzută de către 78% din subiecți.

Accesul la formele de învățământ dorite este evaluat mai favorabil. Totuși, 32% din subiecți percep o accesibilitate scăzută, în timp ce 25% consideră a avea accesibilitate înaltă pentru ei sau cei apropiați lor (împreună cu varianta *satisfăcător*, se ajunge la 60% dintre răspunsuri). Este de observat însă că avem de-a face, aici, atât cu un sentiment de descurajare cât și cu un orizont de așteptare relativ scăzut față de urmarea unor forme mai înalte de învățământ.

De fapt, preocupările cele mai presante ale populației se refereau la prețuri, impozite și șomaj. Astfel, 89% dintre subiecți au declarat că se tem mult de creșterea prețurilor, 83%, de impozite și 42%, de șomaj (ultimul răspuns trebuie comparat cu reprezentarea salariilor în eșantion, respectiv de 20%, iar în totalul gospodăriilor studiate, de 30%).

Desigur, prețurile și impozitele sunt puse în relație cu veniturile de care dispun. Astfel, la întrebarea, dacă se simt amenințați de ceva (deși aici soldul este favorabil, fiind de 45 de puncte procentuale, 21% au răspuns cu *da*, iar 66% cu *nu*, în timp ce 11% nu-și dau seama dacă sunt amenințați de ceva), între amenințările enumerate pe primul loc sunt situate veniturile mici, (respectiv) sărăcia cu 50% din răspunsuri, cumulat pe trei posibilități de răspuns se ajunge ca 57% dintre cei care se simt amenințați să indice drept domeniu veniturile mici, urmează amenințările ce le reprezintă șomajul, securitate scăzută, războaie în zonă sau boala, cu câte 6–8% din răspunsuri.

Tot în această zonă converg și propunerile populației pentru îmbunătățirea calității vieții. **Crearea de locuri de muncă** se situează pe locul întâi, cu 29% din subiecți și 34% din cei care au răspuns la întrebare. Cumulat pe trei solicitări (primul rând, al doilea și al treilea), ajunge ca 40% dintre subiecți să indice locurile de muncă drept mijloc de rezolvare a îmbunătățirii calității vieții populației. Pe

locul al doilea se situează nevoia unei salarizări mai bune, cu 20% dintre subiecți, iar cumulată, cu 32% dintre subiecți.

Ne oprim aici cu analiza indicatorilor obiectivi și subiectivi pentru descrierea condițiilor de viață ale gospodăriilor populației din rural. O considerăm, desigur, incompletă, dar ea este, totuși, relevantă și avem de-a face cu o situație cel puțin îngrijorătoare, dacă nu de-a dreptul explozivă. Faptul că s-a ajuns în această situație se datorează, fie și parțial, modalității în care s-a realizat tranziția, schimbările introduse nefiind în măsură să conducă la îmbunătățirea de ansamblu a condițiilor de viață ale populației din rural.

### CONSIDERAȚII FINALE

Fără îndoială că România se numără printre țările care dispun de condiții naturale favorabile vieții și activității umane. Am în vedere, deopotrivă, așezarea geografică a României, distribuția formelor de relief, clima, vegetația și fauna, resursele naturale ale solului și subsolului, pentru a le enumera pe cele mai importante. Aceste elemente favorabile au atras o locuire umană timpurie și continuă, ceea ce a condus, în timp, la dezvoltarea unei civilizații sedentare predominant rurale. Condițiile oferite traiului în spațiu deschis dau perenitate ruralului în societatea românească, iar ele nu pot fi nicidecum contrapuse cerințelor dezvoltării moderne, cu atât mai puțin invocate pentru starea de dezvoltare cu totul insuficientă în care se află România.

Slaba dezvoltare economică a ruralului, precum și efectele acesteia asupra condițiilor de viață ale populației are, în primul rând, cauze de natură istorică și politică. Spun de natură istorică, având în vedere prelungirea excesivă în perioada modernă a relațiilor feudale (semifeudale) în agricultură (aspect lămurit prin analizele socioistorice și economice). Cât privește cauzele politice, mă refer, în ordine cronologică, la întârzierea adoptării măsurilor de reformă agrară până după primul război mondial, dar mai ales la intervenția brutală din perioada regimului comunist, cu cotele obligatorii, iar apoi cu desființarea proprietății private în agricultură și organizarea formelor socialiste de exploatare agricolă (în ultimă fază, IAS-urile și CAP-urile), pentru ca, în ultimul deceniu de existență, să treacă la o așa-zisă sistematizare, care presupunea restrângerea ruralului prin evacuarea și desființarea satelor mai izolate și introducerea și în rural a locuințelor tip bloc. La rândul lor, aceste schimbări nu aveau cum să nu afecteze și comportamentul economic al oamenilor, să descurajeze inițiativele individuale, ducând la resemnare și orientare cu precădere spre supraviețuire.

Într-un fel de înțeles, ruralul și agricultura sunt părțile cele mai puțin dezvoltate ale unei societăți ea însăși insuficient dezvoltată. În fapt, așa cum arată multe analize, inclusiv cele referitoare la dezvoltarea umană din *Human Development Reports*, România nu a reușit să valorifice adecvat potențialul său material și uman de dezvoltare, situându-se mult în urma unor țări cu condiții mai

puțin favorabile. Ceea ce nu este de înțeles și nici de acceptat este perpetuarea stării în care se află ruralul. La urma urmei, de-a lungul timpului, tocmai din rural și agricultură au provenit cele mai multe resurse pentru dezvoltarea României atât cât s-a realizat, numai că beneficiile nu s-au răsfrânt și asupra lui, ori s-au răsfrânt mult mai puțin decât asupra orașelor. În întreaga istorie modernă (secolele XIX–XX) satul a fost dezavantajat în relație cu orașul, el nefiind inclus pe traiectul dezvoltării și modernizării, ci servind ca bazin de recrutare a resurselor umane și de prelevare a resurselor economice.

După 1989, cu excepția retrocedării proprietății asupra pământului (de menționat că în alte țări foste socialiste s-a menținut permanent dreptul de proprietate privată asupra pământului, indiferent de formele exploatațiilor agricole), operație neîncheiată încă, populația rurală este lăsată să se descurce singură în procesul extrem de anevoios al trecerii la economia de piață, inclusiv pentru procurarea în totalitate a inventarului agricol. Or, în industrie, societăților comerciale le-a fost lăsată în administrare mijloacele de producție, statul reținând însă capitalul bancar, domeniu în care s-a profitat cel mai mult în anii tranziției. La 15 ani de la reintroducerea proprietății private în agricultură, activitatea în acest domeniu a rămas, în mare parte, neprofesionalizată, sunt mulți țărani și puțini fermieri, într-o economie preponderent de subzistență. Producția agricolă depinde în continuare, în mod covârșitor, de starea vremii: dacă plouă la timp și în cantități optime, se fac producții bune; este secetă sau, dimpotrivă, exces de umiditate și din când în când inundații ca în acest an, producțiile scad. Numai că nici atunci când producția este consistentă, ea nu poate influența în bine starea economică a producătorilor. Recoltele le rămân în magazii, pentru că nu le pot valorifica, iar ceea ce vând este sub prețul de cost. Din această cauză rămân și multe terenuri necultivate.

În atare condiții, în ultimii ani este evident că agricultura nu a mai fost utilizată ca resursă de dezvoltare în societate, comerțul exterior trecând de la exportul forțat de produse agricole dinainte de 1989 la cealaltă extremă, a importurilor, în detrimentul producției interne, dar în avantajul importatorilor și, într-o anumită măsură, a consumatorilor.

## DIRECȚII DE ACȚIUNE

Anii care urmează, prin integrarea în UE, devin hotărâtori pentru reconfigurarea ruralului și a activităților economice, inclusiv a agriculturii. Nu se va obține ceea ce mulți oameni doresc, respectiv de a avea în continuare un rural semnificativ, puternic economic, cu o agricultură și fermieri integrați în UE, fără adoptarea unor politici economice, sociale și de mediu ale dezvoltării durabile. În viitor vor fi mai multe resurse pentru investiții, dar ele nu sunt totul. Este necesară dezvoltarea capitalului uman prin școlarizare adecvată, profesionalizarea activității în agricultură și diversificarea ocupațiilor în mediul rural. Integrarea în UE oferă șansa

modernizării agriculturii, deși cu un cost important ce îl vor suporta agricultorii, dacă procesele care vor avea loc vor fi gestionate cu cea mai mare atenție.

Direcțiile în care consider că ar trebui acționat, în vederea dezvoltării și modernizării ruralului, pentru ca acesta să devină un mediu prielnic de viață și un factor activ în societate, implicând un interval de timp variabil pentru o acțiune sau alta, indiferent de ciclurile electorale.

### **Domeniul administrației publice**

Perfecționarea împărțirii administrativ-teritoriale existente, având drept criteriu fundamental facilitarea și multiplicarea contactelor dintre unitățile componente (satele, în cadrul comunei, zonele, în cadrul județului) prin scurtarea distanțelor și crearea premiselor unui cât mai bun management.

#### **a. Înființarea de noi comune.**

Se impune diminuarea considerabilă a distanțelor pe care locuitorii satelor trebuie să le străbată până la primărie și, pe care, evident că și funcționarii ar trebui să le parcurgă pentru a ajunge la cetățeni. Mărimea distanței respective nu ar trebui să depășească 5 km (o oră de mers pe jos). Corelat și cu o mărime minimă a numărului de locuitori, criteriul scoaterii satelor din izolare fizică ar putea conduce la crearea de noi, câteva sute, poate mii de comune cu primăriile lor într-un interval rezonabil de timp.

#### **b. Structurarea zonelor metropolitane.**

Includerea localităților din imediată apropiere (acele continuum-uri urban-rural) în zona metropolitană a orașelor care au funcții regionale puternice, păstrându-se statutul administrativ distinct (propria primărie și instituțiile aferente). Pericolul unei astfel de acțiuni ar fi ca transferurile financiare să se facă în avantajul orașului: resursele provenite din localitățile limitrofe să meargă la centru, în loc ca, de la acesta din urmă, resursele să se îndrepte spre fostul rural.

#### **c. Înființarea de noi județe.**

Scoaterea din izolare a unor zone teritoriale și constituirea de noi județe. Vizez cu precădere zonele montane, separate prin condiții naturale de restul teritoriului. La rândul său, județul Ilfov, care înconjoară Bucureștiul, este inadecvat plasat. Ar trebui dispus doar la est de București. Nu cred că ar trebui revenit la județele istorice pentru a satisface orgolii locale. Probabil nu va fi nevoie de mai mult de 6–7 noi județe, dar cu efecte dintre cele mai bune pentru locuitorii din zonele, acum, izolate și în care are loc un proces de depopulare rapidă.

În același timp, trebuie luată în considerare utilizarea mai consistentă de resurse pentru dezvoltarea țării, inclusiv a ruralului și pe calea împrumutului public, cu atât mai mult cu cât valoarea îndatorării publice este mult mai redusă în România, ca proporție din PIB, decât în multe țări ale UE.

#### **d. Reorganizarea regiunilor de dezvoltare (NUTS I–III).**

Județele ar trebui să reprezinte în continuare nivelul de jos (bază) al organizării regiunilor de dezvoltare și singurele care au și atribuții administrative.

Cât privește actualele regiuni de dezvoltare, se impune cu necesitate abandonarea ideii că ele ar putea fi altceva decât eventual simple zone de raportare statistică. Dealtfel, ele nici nu pot fi integrate în sistemul NUTS pe trei niveluri, deoarece sunt prea multe pentru regiunea de dezvoltare de nivel maxim, în raport cu numărul de locuitori (singurul criteriu al UE, și care cere un număr de populație cuprins între 3 și 7 milioane locuitori). Vor fi necesare cel mult 4–5 regiuni de dezvoltare (față de 8 în prezent). Aceste regiuni de dezvoltare au atribuții strict de gestionare a fondurilor. La nivel intermediar s-ar putea desemna un număr de 20–25 regiuni de dezvoltare, prin grupare a două, cel mult trei județe contingente unele cu altele. Criteriile de delimitare sunt exclusiv de natură teritorială. Nu sunt necesare instituții distincte de gestionare, atribuțiile respective urmând să revină fiecărei administrații județene pentru proiectul inițiat în colaborare cu celălalt (celelalte) județ(e).

### **Domeniul economic**

**a. Dezvoltarea infrastructurii rutiere la nivel local, concomitent cu aceea de la nivel național.** Separarea administrării drumurilor pe componentele: național, județean și comunal, nu justifică neimplicarea autorităților centrale în construcția de drumuri din afara așa-zisului sistem național. Până la urmă, toate drumurile sunt naționale, pentru că oricine le poate folosi. Scoaterea din izolare a satelor datorită lipsei podurilor și a căilor de acces este o condiție primară pentru a ne putea aștepta la dezvoltarea acestora.

**b. Intervenția publică decisivă și diferențiată în favoarea agricultorilor cu proprietăți mici de teren agricol, de la asigurarea executării gratuite a lucrărilor agricole mecanice pentru gospodăriile de agricultori vârstnici cu proprietăți de 1–2 ha teren agricol, la subvenții consistente pe produs, în cazul agricultorilor care intră pe piață, în acord cu practica UE.** O atenție specială merită a fi acordată măsurilor de realizare a preconizatei și necesarei concentrări a exploatațiilor agricole, astfel încât ea să ne conducă la o nouă spoliere a agricultorilor.

**c. Constituirea de unități (în parteneriat public/privat) de prestări servicii** pentru comercializarea produselor agricole, inclusiv la export.

**d. Suport pentru sectorul nonagricol,** pentru a completa și dezvolta structura economică a ruralului, acum preponderent agricolă.

**e. Protecția mediului natural, prevenirea și combaterea poluării, executarea de lucrări de îmbunătățiri funciare și pentru retenția apelor în bazine, regularizarea cursurilor apelor curgătoare, plantarea de arbori, însămânțarea pajiștilor etc.**

### **Domeniul social**

**a. Dimensionarea rețelei școlare pe criterii multiple și nu exclusiv pe numărul de elevi și asigurarea în cea mai mare parte a frecvențării de către copii a ciclului primar în sat.** Sisteme alternative de asigurare a prezenței elevilor la școlile



din alte localități, prin transport și/sau cazare în cămine, plasarea elevilor în gazdă la familiile colegilor, cel puțin pe perioadele de iarnă, cu acoperirea cheltuielilor.

**b.** Ajutor substanțial acordat specialiștilor care lucrează în mediul rural și care doresc să rămână în localitate, indiferent de domiciliul anterior.

**c.** Organizarea de centre de resurse pentru elaborarea de proiecte de dezvoltare locală și de management al acestora.

**d.** Acordarea de sprijin material (burse) elevilor din rural pentru a urma școli de profil agricol pe toate nivelurile de profesionalizare.

**e.** Extinderea sistemului formării profesionale inițiale și continue pentru adulții din mediul rural.

**f.** Acordarea de locuri subvenționate în învățământul superior pentru studenții proveniți din familiile sărace de agricultori.

**g.** Majorarea considerabilă a nivelului alocațiilor pentru copii, eventual alocații suplimentare. Extinderea și la nesalariați a sistemului de indemnizații pentru creșterea copilului de până la 2 ani produce efecte perverse, în sensul că se nasc copii mulți în familii cu status economic scăzut și puțin orientate spre dezvoltarea capitalului uman, dar sprijinul dispare sau se diminuează drastic pentru copiii mari. În schimb, să se acorde alocații substanțiale care ajută copiii și familiilor lor pe perioade mai mari, inclusiv în timpul școlii.

**h.** Majorarea mai pronunțată ale cuantumului pensiilor pensionarilor proveniți din fostele CAP-uri.

**i.** Dezvoltarea rețelei teritoriale de servicii de asistență socială.

**j.** Intervenție pentru relocarea, la cerere, a locuitorilor din cătunele izolate greu accesibile, prin reconstrucția casei pe amplasamente adecvate.

\*  
\* \*

Argumentul că nu ar fi resurse pentru astfel de cheltuieli nu este unul de netrecut. Pe de o parte, prin descentralizare, instituțiile centrale și județene rămân cu mai puține atribuții, prin urmare trebuie să rămână și cu mai puțin personal și mai puține cheltuieli, iar resursele disponibile să fie repartizate la baza structurii administrative. Pe de altă parte, fondurile europene pot fi implicate pentru realizarea unei reforme profunde în administrația publică, pentru investiții în infrastructură și dezvoltarea durabilă în mediul rural, precum și pentru sporirea cheltuielilor sociale. În același timp, trebuie luată în considerare utilizarea de resurse pentru dezvoltarea țării, inclusiv pe calea împrumutului public, cu atât mai mult cu cât valoarea îndatorării publice este mult mai redusă în România, ca proporție din PIB, decât în unele țări din UE.

La baza formulării acestor propuneri se situează convingerea că:

– o localitate, fie ea și cu câteva sute de locuitori, care dispune de primărie, școală, cabinet medical și punct farmaceutic, biserică, servicii publice, personal de specialitate oferă mult mai multe șanse de îmbunătățire a condițiilor de viață, prin

acțiuni conjugate și diversificate ale populației și autorităților, decât un sat izolat, unde populația este lăsată să se descurce singură.

### BIBLIOGRAFIE

1. Alber, Jens, Tony, Fahey, *Perception of Living Condition in an Enlarged Europe*, Luxembourg, 2004.
2. Fahey, Tony, et al., *Quality of Life in Europe*, Luxembourg, 2004.
3. Mărginean, Ioan, Bălașa, Ana, (coord.), *Calitatea vieții în România*, București, Editura Expert, 2002.
4. Mărginean, Ioan, *Modelul social românesc. Orizont 2025*, „Calitatea Vieții”, nr. 3–4, 2004.
5. Mihăilescu, Adina, *Metodologia de calcul a minimului de trai decent și de subzistență pentru o familie de agricultori*, „Calitatea Vieții” nr. 1–4, 2002.
6. Socol, Gheorghe, *Evoluție, involuție și tranziție în agricultura României*, București, IRLI, 1999.
7. Zamfir, Cătălin, *Analiza critică a tranziției*, Iași, Editura Polirom, 2004.
8. \*\*\* *Anuarul Statistic al României*, București, INS, 2004.
9. \*\*\* *Condițiile de viață ale populației din România*, București, INS, 2005.
10. \*\*\* *Coordonate ale nivelului de trai în România. Veniturile și consumul populației în anul 2004*, București, INS, 2005.
11. \*\*\* *Eurobarometrul rural*, București, FSD, 2002.
12. \*\*\* *Human Development Report*, UNDP, serie din anul 1990.
13. \*\*\* *Social Protection in the Candidate Countries. A Comparative Analysis*, Luxembourg, 2004.
14. \*\*\* *Raportul Național al Dezvoltării Umane*, serie din anul 1996.
15. \*\*\* *Recensământul populației și locuințelor din 18 martie 2002*, INS, 2003.

*This study presents a diagnosis of the living conditions of Romanian rural population regarding dwelling, household revenues, and consuming, concluding with the analysis of life satisfaction self-perception by subjects. The results obtained enhance a critical situation in this area (living conditions of the Romanian rural population), asking for practical intervention, in order to improve the present situation.*